

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ПРИРОДА ПОЛЯ КОНЦЕСИВНОСТІ В РАННЬОНОВОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Залізняк І.В.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розглядається семантико-синтаксична природа поля концесивності в ранньоннововерхньонімецькій мові. Особлива увага приділяється елементам, які утворюють центр та периферію даного поля. Досліджено та проаналізовано складний характер підрядних речень з допустовою семантикою.

Ключові слова: поле концесивності, допустова семантика, принцип синтаксичного поля.

В статье рассматривается семантико-синтаксическая природа поля концесивности в ранненововерхненемецком языке. Особое внимание уделяется элементам, которые создают центр и периферию данного поля. Исследовано и проанализировано сложный характер подчиненных предложений с уступительной семантикой.

Ключевые слова: поле концесивности, уступительная семантика, принцип синтаксического поля.

The article considers semantic and syntactic properties of the concessive field in Early New High German. Special attention is paid to the elements that constitute the nucleus and the periphery of the field. The article highlights the complex nature of subordinate clauses with concessive semantics.

Key words: concessive field of clause, concessive semantics, principle of syntactic fields.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика все більше уваги приділяє складним динамічним відносинам у мові, яка володіє великою кількістю форм взаємодії, взаємозв'язку та взаємообумовленості явищ об'єктивної дійсності. Допустова семантика в повній мірі відображає багатозначність сприйняття людиною об'єктивного світу. Структурне різноманіття та семантична неоднозначність допустових конструкцій на рівні складного речення потребують детального аналізу способів вираження даної семантики в ранньоннововерхньонімецькій мові, оскільки допустові відношення є результатом складної взаємодії причинно-наслідкового та заперечного зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій темі присвячені праці В.Г. Адмоні, О. Есперсена, Р.А. Будагова, В.В. Бабайцевої, М. Мозера та ін. Складний характер речень з допустовою семантикою привертав увагу як вітчизняних (О.І. Москальська, Є.С. Кубрякова, Б.О. Серебренніков), так і зарубіжних дослідників (Гакк, Баудер). К. Стемковська, наприклад, пояснює таку надзвичайну складність тим, що саме при вираженні допустовості необхідні більше, ніж дві пресупозиції, причому частина цих пресупозицій представлена приховано — імпліцитно, а вже експліцитно реалізовані пресупозиції, що знаходяться у відношеннях зворотної передбачуваності.

Однак належного опрацювання синтаксичної структури концесивних речень з урахуванням взаємозв'язку його лексико-граматичної,

семантико-синтаксичної та логічної структури на прикладі текстів ранньоннововерхньонімецької мови на сьогодні немає. Це засвідчує **актуальність** нашого дослідження як для теоретичної, так і для прикладної лінгвістики.

Об'єктом статті стали складнопідрядні речення з допустовою семантикою в ранньоннововерхньонімецькій мові.

Метою статті є комплексний аналіз семантико-синтаксичної природи складнопідрядного речення в ранньоннововерхньонімецькій мові. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати місце допустових конструкцій у системі складнопідрядного речення;
- виявити та охарактеризувати основні різновиди допустових конструкцій;
- здійснити аналіз допустових конструкцій: визначити різновиди таких речень та з'ясувати їхню кількісну співвіднесеність;
- описати основні засоби зв'язку частин допустових складнопідрядних речень.

Викладення основного матеріалу. Складнопідрядні речення допусту — це особливий тип складних конструкцій, який має розчленовану структуру. Мовознавці утворення з семантико-синтаксичними відношеннями допусту кваліфікують, як конструкції зі складною підрядністю, хоча деякі вчені зараховують їх до перехідних, синкретичних речень — від підрядності до сурядності, а О. Пешковський пропонує називати їх сурядно-підрядними. Виділити та дослідити

семантико-синтаксичну категорію концесивності дозволяє опис синтаксичних одиниць за допомогою теорії поля. Допустові відношення можна виразити різними засобами від словосполучення до різних типів складного речення. Вищезазначені засоби об'єднані спільним семантичним статусом, а саме вираженням допустових відношень між явищами об'єктивної дійсності. Синтаксичний характер категорії концесивності визначається засобами вираження допустових значень, які належать до синтаксичних рівнів різного типу та виконують спільну синтаксичну функцію вираження обставинних відношень. У всіх концепціях поля дані відносини представляються у вигляді певної системи мовних одиниць, які мають центр та периферію. Центр поля концесивності займають конструкції, які найбільш повно та чітко виражають типове значення. На думку В.Г. Адмоні, вирішальним фактором для виділення центрального сегменту поля потрібно вважати «чистоту» семантики, тобто відсутність додаткових відтінків значення.

Організація об'єктів по принципу поля передбачає їх неоднорідність, поділ на семантичні мікрополя, які об'єднують мовні засоби вираження семантичних модифікацій допустового значення.

Аналіз речень з допустовою семантикою в ранньонімецькій мові виявив, що в зазначений період переважають речення з власне-допустовою семантикою, в той час як вживання речень з умовно-допустовою, допустово-протиставною та загально-допустовою семантикою зустрічаються в поодиноких випадках. Елементи периферії розміщені на різній відстані від центру, мають слабкі семантичні ознаки допустового значення, часто наявні додаткові семантичні ознаки. У реченні мовні засоби розміщуються в залежності від ступеню омонімічності та частоти їх вживання в ранньонімецькій мові. У складнопідрядних реченнях допустове значення може бути частковим, узагальненим, слабким, а також звичайним та сильним. Центр поля концесивності складає власно-допустове значення, засоби вираження якого взаємопов'язані із засобами вираження модифікацій допустових відношень під впливом семантичного інваріанту.

Сектор власне-допустових відношень складає ближню периферію поля концесивності та об'єднує мовні засоби, які вказують на те, що дії в підрядному реченні не впливають на дії в головному реченні. Семантика таких речень має комплексний характер. Поєднання допустового та умовних значень відбувається за допомогою складного сполучника, в якому головною

частиною є сполучник *wenn*, а другою частиною виступають підсилювальні частки *auch*, *schon*, *gleich*, *selbst*. Речення з умовно-допустовою семантикою виражають умову, яка перешкоджає виконанню дії головного речення. При аналізі речень даного типу слід звертати увагу на частки, які є складовими частинами даного сполучника та, взаємодіючи зі сполучником *wenn*, відіграють важливу роль в організації структурно-семантичної єдності речення. Частки передають додаткові семантичні нюанси, створюючи широку палітру відтінків допустового значення. Частки, як правило, вважають малозначущими членами речення, але саме вони надають підрядним реченням умови значення допустовості.

Л.К. Капралова зазначає, що частки є важливою складовою змістової сторони висловлювання, а визначення семантичної структури конкретного типу складного речення неможливе без виявлення сукупності актуалізаторів, так як поєднання сполучника і сполучних елементів породжує тонкі відтінки значень.

Особливе значення для дослідження представляють конструкції зі сполучником *wenn* та підсилювальними частками з заперечною семантикою, аналіз яких показав, що дані частки підсилюють протиставлення дій головного та підрядного речення, їх невідповідність один одному. Частини складного речення синтаксично обмежені, а центр висловлювання зміщується на другу частину речення, що сприяє домінуванню значення протиставлення над допустовим.

Підрядні речення, які вводяться сполучником *wenn auch*, в постпозиції належать до центрального сегменту поля. Реченнях ж даного типу з підсилювальними частками складають периферію складнопідрядного речення з допустовою семантикою. Сполучники *wenn aber*, *wenn schon*, *wenn gleich* представляють різні модифікації умовно-допустового значення та є синонімами.

Висновки. Найбільш повно компоненти семантичної структури з допустовою семантикою реалізуються на рівні складнопідрядних речень. Це обумовлено тим, що складнопідрядне речення передає не просте судження, а складне розчленоване повідомлення, багатоконпонентну думку. Центр поля концесивності складають елементи з власне-допустовою семантикою. Елементи периферії розміщені на різній відстані від центру, мають слабкі семантичні ознаки допустового значення, часто мають додаткові семантичні ознаки. У реченні мовні засоби розміщуються в залежності від ступеню омонімічності та частоти їх вживання в ранньонімецькій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян В.Ю. Уступительность : языковые святы // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура : сб. ст. в честь Н.Д. Арутюновой. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — С. 255–266.
2. Евтюхин В.Б. Обусловленность // Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Поссесивность. Обусловленность. — СПб. : Наука, 1996. — С. 138–175.
3. Теремова Р.М. К вопросу о субкатегоризации уступительных ситуаций в современном русском языке // Грамматическая семантика слова и предложения. — Тарту : ТГУ, 1987. — С. 47–61.
4. Урысон Е.В. Семантическая и валентная структура слов с уступительным значением // Русский язык в научном освещении. — 2003. — № 2 (6). — С. 217–246.
5. Храковский В.С. Уступительные предложения в системе имплицативных конструкций // Общее языкознание и теория грамматики : материалы чтений. — СПб. : Наука, 1998. — С. 79–89.

УДК 81'246.2-053.2=161.2=112.2

ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Коливашко Я.В.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються основні аспекти мовної інтерференції. Особлива увага приділяється інтерференції на фонетичному рівні в усному мовленні дітей-білінгвів в віком від 3-х до 6-ти років в умовах формування штучного українсько-німецького комунікативного простору. У висновках визначено основні фонетичні явища в німецькій мові, які завдавали складнощів під час освоєння мови у дітей, описується мовна компетенція дітей на фонетичному рівні та вплив розбіжностей у німецькій та українській мовах на просодичну структуру мовленнєвого повідомлення.

Ключові слова: білінгвізм, двомовність, фонетична інтерференція, діти-білінгви, комунікативний простір.

В статье рассматриваются основные аспекты языковой интерференции. Особое внимание уделено интерференции на фонетическом уровне в устной речи детей-билингвов в возрасте от 3-х до 6-ти лет в условиях формирования искусственного украинско-немецкого коммуникативного пространства. В выводах определены основные фонетические явления в немецком языке, которые вызывали трудности у детей во время изучения, описывается языковая компетенция детей на фонетическом уровне и влияние несовпадений в немецком и украинском языках на просодическую структуру языкового сообщения.

Ключевые слова: билингвизм, двуязычие, фонетическая интерференция, дети-билингвы, коммуникативное пространство.

The article considers basic aspects of lingual interference. Special attention is paid to interference at phonetic level in the oral speech of 3–6 years old bilingual children under conditions of artificial Ukrainian-German communication environment. The article discusses the main phonetic phenomena in German which caused children difficulties in the process of learning the language. The article describes children's language competence at the phonetic level and addresses discrepancies in German and Ukrainian that impact the prosodical organization of speech structures.

Key words: bilingualism, phonetic interference, bilingual children, communication environment.

Вступ. У процесі формування двомовності в мовленні білінгва спостерігаються порушення реалізації системи нерідної мови та її норм, які зумовлені взаємодією у свідомості систем і норм двох, а іноді й більше мов. Такі порушення зумовлені дією мовної інтерференції та виявляються при недосконалому володінні мовою на різних рівнях будь-якої системи цієї мови.

Актуальність роботи визначається спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення особливостей мовних і мовленнєвих фактів, встановлення й інтерпретацію причин виникнення інтерференції та розкриття механізмів її породження, встановлення закономірностей функціональних змін, що супроводжують зазначене явище.